

גמ' חולין (טו): - מדבר שקר תרחק וריבוי בשיעורים
רב דניאל שטיין

א. גמ' פסחים (כו): - תנור שהסיקו בקליפי ערלה, או בקשין של כלאי הכרם, וכו' רבי אומר הפת מותרת, וחכמים אומרים הפת אסורה. והתניא איפכא שמואל איפכא תני. ואיבעית אימא בעלמא קסבר שמואל הלכה כרבי מחבירו, ולא מחביריו, ובהא אפילו מחביריו. וסבר אתנייה איפכא, כי היכי דניקום רבנן לאיסורא.

ב. גמ' ב"ק (לח): - ת"ר וכבר שלחה מלכות רומי שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל למדונו תורתכם, קראו ושנו ושלשו, בשעת פטירתן, אמרו להם דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא, חוץ מדבר זה שאתם אומרים שור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור, של כנעני שנגח שור של ישראל וכו' משלם נזק שלם, ממ"נ אי רעהו דוקא אפילו דכנעני כי נגח דכנעני לחייב, ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות. [תוס' (שם) ד"ה קראו ושנו ושלשו - וא"ת והא אמרינן בחגיגה (דף יג.) המלמד תורה לעובד כוכבים עובר בעשה דמגייד דבריו ליעקב (תהלים קמז) ויש לומר דבע"כ עשו ע"פ דברי המושל ולא נתחייבו למסור עצמן]. [יש"ש (פ"ד סי' ט) - שמעינן מהאי ברייתא דאסור לשנות דברי תורה, אף כי הסכנה. וחייב למסור עצמו עליה, דלפי חד שינוי דתוס' שמלכות הרשעה גזרה עליהם ולמה לא ייראו חכמים שתעליל מלכות הרשעה עליהם. הלא לא תמצא דבר קשה כזה לומר בפני האומות שאנחנו פטורין מהיזיקן, והם חייבים. וכי לא היה ראוי לחוש ח"ו לכמה שמדות וחורבות דליפוק מיניה. בפרט מלכות הרשעה, שכל מחשבתם רק להתגולל ולהתנפל על שונאיו. וא"כ היה להם לשנות, או שניהם חייבים, או שניהם פטורין. אלא ש"מ שמחויבים אנו למסור על קידוש השם. ואם ח"ו ישנה הדין הוה ככופר בתורת משה. ומסתמא איירי כגון שהשרים שאלו בפרטים על כל דין ודין, שור של ישראל שנגח לשל נכרי, ושל נכרי שנגח לשל ישראל. ועל כן השיבו האמת על קדושת השם. כי לא היה יכולת בידם לשמט את עצמם מדין זה וכו'].

ג. גמ' סוטה (מא-מא): - אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד, ושבחוהו חכמים, וכשהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי, זלגו עיניו דמעות, אמרו לו אל תתירא, אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה וכו' תנא משמיה דרבי נתן באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה, שהחניפו לו לאגריפס. [תוס' סוטה (מא): ד"ה כל - יש לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר].

ד. שערי תשובה לר' יונה (שער ג' אות קפ"ח): - חייב האדם למסור עצמו לסכנה ואל ישיא נפשו עון אשמה כזאת.

ה. אוצר הגאונים (חלק התשובות יומא פו): - וששאלתם מפרסמין את החנפים מפני חלול השם מאי חלול השם אית ביה. כך ראינו שאדם זה ידוע הוא שאומר לרע טוב ולטוב רע רואין בני אדם ואומרים שמא יפה הוא אומר ומתחלל שם שמים.

ו. גמ' מגילה (טו): - כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי וכו'.

ז. גמ' יבמות (סה): - מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום וכו' ר' נתן אומר מצוה.

ח. גמ' כתובות (יז): - תנו רבנן כיצד מרקדין לפני הכלה, בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה, אמרו להן ב"ש לב"ה הרי שהיתה חוגרת או סומא, אומר' לה, כלה נאה וחסודה, והתורה אמרה מדבר שקר תרחק, אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריהם, מי שלקח מקח רע מן השוק, ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו, הוי אומר ישבחנו בעיניו, מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות. [שטמ"ק כתובות (שם) - פי' מדברי ב"ה מעורבת עם הבריות פי' ותחייב בעיני הבריות להיות מדבר בשבחן אף על פי שאין השבח בהן].

ט. מדרש רבה (בראשית פר' ח' אות ה'): - אמר ר' סימן בשעה שרצה הקדוש ברוך הוא לברוא את האדם נעשו מלאכי השרת כתות כתות מהם אומרים יברא ומהם אומרים כו' שנאמר חסד ואמת נפגשו חסד אומר יברא שכולו מלא חסדים ואמת אומר לא יברא שכולו מלא שקרים כו' מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל אמת והשליכה ארצה שנאמר ותשלך אמת ארצה אמרו לפניו רבש"ע אתה מבזה תכשיט שלך אמר הקדוש ברוך הוא רצוני שתעלה אמת מן הארץ.

י. מג"א (סי' קנ"ו ס"ק ב'): - אם שמע דין ונראה לו שהלכה כך מותר לאמרו בשם אדם גדול כי היכי דליקבלי מיניה [גמ' עירובין (נא.) וגמ' פסחים (קיב.)], ובסוף מסכת כלה איתא האומר דבר בשם חכם שלא גמרו ממנו גורם לשכינה שתסתלק וכ"ה בברכות (כו.) ע"ש בתר"י וצ"ע.

יא. ר"ן ביצה (ט: בדפי הרי"ף ד"ה מיהא): - איכא למידק מדאיבעיא לן פרק רבי ישמעאל במנחות (סד.) חולה שאמדהו לשתי גרוגרות ואיכא שתי גרוגרות בשתי עוקצין ושליש בעוקץ אחד הי מיתנין שתיים מיתנין דחזיין ליה או דילמא שלש מיתנין דקא ממעט בבצירה ואסיקנא

דש'לש מיי'ת'ינן ש'ת'ים ל'א מיי'ת'ינן מ'שום ד'מעו'ט'י ב'ב'צ'יר'ה ע'ד'יף ו'עד כ'אן ל'א א'י'ב'ע'י'א ל'ן ה'ת'ם א'ל'א כ'י א'י ג'ו'ונ'א ד'ב'ש'ת'ים ב'ש'נ'י ע'ו'ק'צ'י'ן א'י'כ'א ר'ב'ו'י ב'צ'יר'ה א'ב'ל מ'ש'מ'ע ד'פ'ש'י'ט'א ל'ן ד'ש'נ'ים ב'ע'ו'ק'ץ א' ו'ש'ל'ש'ה ב'ע'ו'ק'ץ א'ח'ר ד'ש'ת'י מ'י'ת'י' ש'ל'ש ל'א מ'י'ת'י'נן ד'ל'ר'ב'ו'י ב'ש'י'ע'ו'ר'א א'ס'ו'ר ו'כ'ו', ו'ה'ר'ש'ב' א' ז"ל מ'ו'ס'י'ף ו'כ'ו' ד'ל'א מ'י'ת'ס'ר א'ל'א מ'ד'ר'ב'נ'ן כ'י'ו'ן ד'ב'י'ו'ט' ש'ר'י ה'ת'ם ג'ב'י מ'י'ל'ה מ'ש'ו'ם מ'צ'ו'ה ה'ת'ירו ל'ג'מ'ר'י א'פ'י ע"י י'ש'ר'א'ל, מ'כ'ל'ל ד'ס'ב'יר'א ל'י'ה ז"ל ד'ר'ב'ו'י ב'ש'י'ע'ו'ר'א ב'ש'ב'ת ל'א מ'י'ת'ס'ר א'ל'א מ'ד'ר'ב'נ'ן ו'ת'מ'ה'נ'י ע'ל'י'ה'ם ד'א"כ מ'א'י ק'א מ'י'ב'ע'י ל'ן ה'ת'ם ב'מ'נ'ח'ו'ת פ'ש'י'ט'א ד'ש'ל'ש מ'י'ת'י' ד'ר'ב'ו'י ב'ש'י'ע'ו'ר'א ל'א מ'י'ת'ס'ר א'ל'א מ'ד'ר'ב'נ'ן ו'ר'ב'ו'י ב'צ'יר'ה מ'י'ת'ס'ר מ'ד'א'ו'ר'י'י'ת'א, ד'ה'א א'לו א'מ'ד'ו'ה'ו ל'ג'ר'ו'ג'ר'ו'ת א'ח'ד ו'מ'י'ת'י' ש'ל'ש ב'ע'ו'ק'ץ א'ח'ד ל'א ע'ב'ר א'ד'א'ו'ר'i'י'ת'א כ'ל'ל ו'א'לו ה'ב'י'או ש'נ'ים ב'ש'נ'י ע'ו'ק'צ'ים ל'ו'ק'ה ו'ח'י'י'ב ח'ט'א'ת, ל'פ'י'כ'ך נ'ר'א'ה ל'י ב'ר'ו'ר ד'ו'ד'א'י ר'ב'ו'י ש'ע'ו'ר'א ב'ש'ב'ת מ'ד'א'ו'r'i'i'ת'א מ'י'ת'ס'ר.

יב. מנ"ח (מ' ל"ב מוסד השבת ערך פיקוח נפש אות ב') - והנה קשה לי על הר"ן דסובר ריבוי שיעורים הוא איסור דאורייתא וכו' אם אמדוהו לחולה שצריך בשר ויהיה די לו בכך וכך, אם נשחוט לו עוף או בהמה קטנה ויהיה ג"כ די לו, בודאי אסור לשחוט לו בהמה גדולה דהוי ריבוי בשיעורא, כמו שלש עוקץ אחד דהוי חד מלאכה אך ריבוי אוכל דאסור וכו', והנה לדעת הרשב"א דסובר ריבוי בשיעור אינו אלא מדרבנן והחשש במבשל דחיישינן שמא ירבה בשבילו לאחר שיתקן הקדירה על האש דהוא איסור סקילה, אבל קודם נתינה על האש דאסור מדרבנן לא גזרו חז"ל, א"כ ניחא דבמשבל שייך גזירה זו, אבל שוחט לא שייך גזירה דאפילו אם ירבה דהיינו ישחוט בהמה גדולה הרבה יותר מהנצרך לחולה מכ"מ האיסור שחיטה הוא נדחה מפני החולה ורק הריבוי בשיעור והוא רק איסור מדרבנן ולא גזרינן.

ובאור שמח (פי"ח שבת ה"א) ובס' עמק ברכה (הל' יוה"כ אות ה') ובקהלת יעקב לביצה (סי' י"ג אות ב') ובתשו' הר צבי (או"ח סי' קע"ז), תירצו דהנחת המנ"ח אינה נכונה, דלעולם לדעת הר"ן אין איסור ריבוי בשיעורים בשוחט בהמה גדולה יותר היכא דסגי בבהמה קטנה, ששאני מלאכה שנטילת נשמה, דליכא כלל ענין דריבוי שיעורים דנשמה אחת לזה ולזה. והאיסור ריבוי בשיעורים לא שייך אלא במבשל בשבת דשם האיסור מלאכה הוא בישול האוכל, דהיינו מה שהאוכל נעשה מבושל, וע"כ כל מה שמרבה לבשל יותר אוכלין הוי מרבה בהאיסור. וכן לענין מלאכת קוצר בשבת, אם אמדוהו לחולה שצריך לב' גרוגרות דמבואר במנחות דאסור לקצור ג' גרוגרות אף שהם בעוקץ אחד משום דמרבה בשיעורא, התם ג"כ האיסור הוא בצירוף מה שהדבר נעשה קצור, וע"כ אם ע"י הקצירה נקצרו יותר גרוגרות הוי יותר איסור. משא"כ לענין השוחט בשבת כיון שהאיסור של שחיטה הוא משום נטילת נשמה ולא מה שהבשר נותר, א"כ אין שום חילוק בין נטילת נשמה של בהמה קטנה לבין נטילת נשמה של בהמה גדולה ואין כאן בזה משום מרבה בשיעורים וע"ש. והנה בתשו' הר צבי (שם) יצא לחקור במלאכת הבערה היכא שיש חושיב"ס דבעי לגר בשבת, והיו לפניו שתי נרות של נפט האחת היה נפט כשיעור שהחולה צריך והשניה היתה מלאכה שתדלק הרבה שעות שלא לצורך החולה, אי מותר להדליק את השניה, ונקט דעיקר החקירה בענין ריבוי שיעורים במל' הבערה תלויה במח' הראשונים והאחרונים הנ"ל בגדר מלאכת הבערה. דאי יסוד המלאכה הוא יצירת האש, א"כ דמיא הוא לנטילת נשמה דאין חילוק בין אש גדולה לאש קטנה או ארוכה או קצרה, אבל אי יסוד המלאכה כולל נמי כליון השמן ג"כ, א"כ מסתמא כל היכא שמכלה יותר שמן, שפיר חשיב כמרבה בשיעורים וע"ש. ובזה יש ליישב נמי מה שיש לתמוה אי פק"נ בשבת הוי הותרה אמאי אסור לקוץ העקץ שיש בו שלש, הרי עדיין הוי רק מעשה אחת, דשאני מל' קצירה דאע"ג דאין כאן אלא מעשה אחת של קצירה אבל הרי המלאכה אינה נמדדת דוקא לפי המעשה שעשה אלא לפי תוצאת המלאכה, ולכן הואיל ולמעשה נקצר עקץ שיש בו שלש גרוגרות יש בזה יותר מלאכת קוצר מעקץ שיש ב' גרוגרות וע"ש.